

zás rejtjelmeiről, Bonyolult vegyi üzemünk: a májról, A mozgás világa: csontok, izmok, idegekről vagy A szervezet határórsága: az immunrendszerrel –, nem találhatunk egyetlen olyan képsort sem, amely unalmas, ismert, érdektelen, rosszul megcsinált lenne. A naturképek váltakozása a trükkfelvételekkel, a makettekkel, a számítógépes rajzokkal, a változatos mikroszkópi képekkel olyan valóságot mutat, amelybe pillantva nincs ember (légyen bár ifjú és tanulónak mondott), aki ne szeretné megismerni a biológia tudományát s az emberi szervezetet. Így hát a recenzens azt javasolja, otthon, csendes hétvégén tanulja meg a tanár számos segédkönyv segítségével alaposan a filmet, majd ügyes oktatástechnikus kollégái segítségével állítson össze mozzanatképeket a sorozatból, amelyeket aztán némán vetítsen a tanóráin. A filmek másodszori vetítésekor már kommentálhat – meglátja, mikor harmadjára is vetíteni fog, már a gyerekek fogják a korosztályuknak megfelelő szakszöveget alámondani.

És mindezt addig csinálja, amíg egy leendő új Országos Oktatástechnikai Központ, vagy éppen a Televideo Kiadó fel nem ismeri, hogy az ilyen kazetták mellé feltétlenül kell egy módszertani füzet, amely mellékesen tartalmazza a forgatókönyvet is, természetesen a filmképek pontos szakmai leírásával és a filmszöveggel együtt.

És kérem Böröndy Erzsébetet, minél több ilyen kiváló képi anyaggal rendelkező filmet szerezzen meg, és addig lobbizzon, amíg nem adnak mellé néhány segédszerkesztőt, akiknek megmondhatja, milyen módszertani kiegészítések készítenők el a filmek forgalmazásához. Mert Böröndy Erzsébet ezt is tudja.

Belső világunk I-VI. (japán videofilmsorozat, színes), Televideo Kiadó. 1992.

GÉCZI JÁNOS

Tudományos? Fantasztikus!

A fenti című TELEVIDEO kazetta dobozán a következő írás áll: "Integrált természettudományos műsor 9-12 éveseknek".

Nos, a műsor ötnegyed órában öt témát tárgyal: A tükör; Az árnyék; Az egyensúly; A levegő és A körmozgás.

Az író: Pálmai János, a szerkesztő: Kopper Judit, a műsorvezető: Kistamás László, a rendező: Müller Péter István, készítette az MTV, 1982-ben.

Nézem a filmet, keresem az integrációt. Vagyis, hogy a fizika, kémia, biológia és földrajz egyként szerepel a bemutatott példákban. Keresem, de nem találok. Tükörírás, tükörkészítés, humorú tükör, domború tükör, hengertükör. Ezek valóban a tükörrel kapcsolatosak, de kissé eklektikus az összeállítás. Tartok tőle, az integrálás nem azt jelenti, hogy nincs valamiben rendszer!

Nem kisebb probléma a vetítési idő hossza. Van olyan (zágrábi) kétperces film, amely érthetően mutatja be az atommag hasadását. De ott nem telnek a percek sem (két balfeléből összerakott) férfi balett táncával, sem árnyjátékkal vagy porszívó szobalányok burleszkjével. Lehet, hogy a célratorősen rövid, tömör oktatófilmek készítőit más helyeken nem a vetített percek arányában fizetik?

Ha a tanításhoz akarjuk használni a filmet, videót, akkor fontos, hogy pontosan valamilyen tanítandó ismeretet magyarázzon, és ezt röviden és szépen tegye. Három dolgot állítunk: Pontosan, röviden, szépen. Nézzük ezeket rendre.

Pontosan. Az adott gyermeki életkor, a tanulók előismerete, a megcélzott iskolatípus: ezek jól meghatározzák, hogy az illető ismeretek a tudományos struktúra mely szeleteként dolgozhatók fel filmen. De e lehetőségekhez képest torzítatlanul adható az ismeretanyag úgy, hogy a későbbiekben ne módosítani, csak majd kiegészíteni kelljen.

Röviden. Bármely korú gyerekeknek készül is a film, nem helyettesíti, csak segíti a tanítást, így ez utóbbira is kell időt hagyni. A tanítási óra ezeregy feladata amúgy is feszít; általában néhány percet elég lenne a filmvetítésre szánni. Ha most az tekintjük, hogy a filmsorozat alkotói 9-12 éves korosztály számára készítették a műsort, akkor még inkább igaz, hogy a kisgyerek figyelmét kockázatos dolog negyedórára lekötni, egy nem is pontosan körülhatárolt témára.

Szépen. Nem hinnénk a nevelésben, a ránk bízott gyerekekben, ha azt gondolnánk: a virágní-lás, a cseppképződés, vagy a napfogyatkozás nem szép; csak a habostorta pofába vágása, a porszívótól fenékreeső szobalány az érdekes, csak a tárgytól függetlenül a filmhez biggyesztett

naplemente, az a gyönyörű. Miért ne lehetne olyan szép magának a természeti jelenségnek a fényképezése a filmen, hogy az, hogy a *lényeg* ragadja magával a nézőt érzelmileg is? Hiszen például az árnyék című részben sok ilyen szépen fényképezett jelenet fordul elő!

És végül: a készítő "műsor"-nak nevezték ezt a filmet, így hivatalosan nem kérhető számon rajtuk az, amit az *oktatófilm*-től várunk. De mégis, vajha volna mégegyszer pénz iskolaügyünkben oktatófilmre, a szó szigorú értelmében.

TELEVIDEO KIADÓ MTV 1810 Bp., Szabadság tér 17. Márkabol: 1073 Bp., Erzsébet krt. 30., 1013 Bp., Alagút u. 4.

TAKÁCS VIOLA

Egy szerencsés regény

Grendel Lajos: Einstein harangjai

A negyvennégy éves pozsonyi író műve – tudomásom szerint – az első komoly magyar regény a rendszerváltásról (akármelyikről). S ez nemcsak a szerző kivételesen jó – kifinomult – elbeszélői reflexeinek tulajdonítható, hanem a kiadó fürgeségének is. A Kalligram Kft. a szlovákiai magyar irodalom fiatalabb nemzedékeinek újonnan alapított kiadója. Első nekilödulésben, 1992 késő tavaszán máris három olyan fontos regényt bocsátott közre, mint a *Grendel*: Talamon Alfonztól a *Gályák Imbrium tengerén* és Farnbauer Gábortól *Az ibolya illata*; a *Zsebcselekről*, Bohumil Hrabal többszörös magyar vonatkozású "interjúregényéről" nem is beszélve. Hasonló című folyóiratuk hasonlóan nyitott és vagány, és ha a kettős Kalligram átvészeli a következő évek politikai megrázkódtatásait, az egész közép-európai irodalom egyik legelevenebb fórumává fejlődhet. Pozsony végtére is a Kárpát-medence legnyugatibb nagyvárosa.

Más szempontból nagyon is keleti. Grendel Lajos regényén hármass-kortárs-hagyomány érződik: a vele egy nemzedékbéli magyar prózaíróké, a hatvanas-hetvenes évekbéli "nyugati" (főleg amerikai és német) regényé, de főképp azé a politikailag kiélesített "kelet-európai" epikáé, melynek főbb művei – Szinyavszkijtől Kunderán és Konwickin át Skvoreckyig – magyarul még szamizdatban sem igen voltak hozzáférhetőek, és Konrád A cinkosán meg Dalos György 1985-jén kívül talán nincs is magyar párhuzamuk. Ott – keményebbek lévén a diktatúrák – a rendszer szervező elveit kimondott szóban kritizáló regényeket írhattak emigránsok és belső disszidensek. Az itthoni próza belül volt a szó legáltalánosabb értelmében vett rendszeren; inkább a szisztémában való létezés módjairól, mint a szisztéma szervező elveiről szólt. Grendel Lajos az akkor még kötőjel nélküli Csehszlovákiában lett íróvá, s a másik fajta "kelet-európai" magaskultúra technikáit, gondolkodási stratégiáit, szellemi illemkódexét is elsajátíthatta.

Grendel regényében nem az efféle mondatok jelentik az újdonságot: "Amikor aztán elkezdődött a boszorkányüldözés, és eszményített politikusaimat kizárták a pártból, meggyűlöltem a marxizmust." Vagy: "[...] íróasztal, kis asztal, közepes asztal, fotelok, székek, Husák-kép, miegymás." A kimondás könnyű örömét gyorsan letudja az író és a fásulófélben lévő olvasó. Sokkal izgalmasabb és – ismétlem: nyelvünkön – csakugyan páratlan: ahogyan Grendel zárt logikátlansági rendszerbe foglalja "Abszurdisztán" belvilágát, ahogy a benne-létezés groteszkségét a külső megfigyelő szatirikus fölényével rögzíti. Ha magyarázatot nem ad is rá, eljátszik a magyarázat – és a megmagyarázhatatlanság – lehetőségével.

Magyarán azzal, hogy ebben a világban csak az lehet normális, aki bolond. A világnak pedig – szó szerint – modellje a hős dolgozószobájában található, irdatlan és mozdíthatatlan glóbusz, amely szirmonként szétbontható, de csak újabb földgömböt rejt magában, és így tovább, egészen a kicsi, kőkemény golyóig, amely már nem bontható tovább, és "alig nagyobb egy kakas fejénél" (a regény tele van fenyegető és nevetséges baromfiakkal, valamint a szagukkal), annak példázatául, hogy mindenki megvan az oszthatatlan mag, amely kinek-kinek a sorsát és alakváltozatait irányítja: "A sorsunkon semmit nem változathatunk. Szabadság nincs, csak sors van. [...] Ez a kis mag ott a mélyben a halál."

A főhős – aki '68 után, mint annyi sok környékbeli értelmiségi "meggyűlölte a marxizmust" – elveszi egy párttitkár lányát. Természetesen az após sem hisz a marxizmusban, csak a párt hatalmának örökkévalóságában. "Utolérhetetlen Énje" – mondjuk úgy: lelkiismerete vagy csupán normális esze, mely helyi viszonyok közt csakugyan utolérhetetlen – Einstein alakjában óva